

Όσα θα ήθελες να ξέρεις για το «Τραγούδα, Άταφο Πουλί» της Jesmyn Ward

Συνέντευξη με τη μεταφράστρια του βραβευμένου βιβλίου, Ιωάννα Ηλιάδη
Jesmyn Ward

Γιάννης Νένες

Το «Τραγούδα, Άταφο Πουλί» (Sing, Unburied, Sing) της **Jesmyn Ward**, κυκλοφόρησε και στα ελληνικά, πριν λίγες εβδομάδες, από τις εκδόσεις Παπαδόπουλος, σε μετάφραση της Ιωάννας Ηλιάδη.

Το βιβλίο έχει βραβευθεί με το National Book Award για το 2017, ονομάστηκε Μυθιστόρημα της Χρονιάς (2017) από το περιοδικό Time και συμπεριλήφθηκε στα 10 καλύτερα μυθιστορήματα του 2017 των New York Times και Publisher's Weekly.

Είναι ένα «βαθιά μαύρο» ταξίδι στον Αμερικάνικο Νότο και τα φαντάσματά του.

Στην ιστορία, ο Τζότζο είναι ένα 13χρονο μαύρο αγόρι, στο μεταίχμιο της παιδικής με τη δύσκολη εφηβική ηλικία, στο μεταίχμιο της οικογενειακής του

ιστορίας ανάμεσα στον λευκό πατέρα του (που αποφυλακίζεται) και τη μαύρη, ναρκομανή μητέρα του (που ταξιδεύει με τα δύο της παιδιά, τον Τζότζο και τη μικρή, λευκή αδερφή του, για να παραλάβουν τον ελεύθερο πια πατέρα). Ένα παιδί με ιδιαίτερη συναίσθηση, σε μία οικογένεια με πολλά τραύματα και σκοτεινές ιστορίες από το παρελθόν της. Μέσα σε αίμα, λάσπη και ιδρώτα, σε μία αποπνικτική ατμόσφαιρα με λυτρωτικές όμως ανάσες λυρικών περιγραφών, το βιβλίο ακολουθεί μερικά από τα βασικά πρόσωπα της ιστορίας που τη διηγούνται σε πρώτο πρόσωπο ανά κεφάλαια. Σκληρό βιβλίο (στην πρώτη σκηνή, ο παππούς του Τζότζο του δείχνει με ανατριχιαστικές λεπτομέρειες πώς να σκοτώνει μία κατσικά...) αλλά με κυνικό χιούμορ και ευαίσθητη καρδιά.

Οι ζωές των ανθρώπων μπλέκουν με ασαφή όρια, με τις ζωές ανθρώπων – φαντασμάτων του παρελθόντος που «σαν άταφο πουλί», ζητούν δικαίωση στα αναπάντητα ερωτήματά τους. Ένα μυθιστόρημα δρόμου στην άγρια Αμερική του σήμερα.

Η Jesmyn Ward (φωτογραφία επάνω) είναι κάτοχος Master of Fine Arts από το Πανεπιστήμιο του Μίτσιγκαν και διδάσκει Δημιουργική Γραφή στο Πανεπιστήμιο Tulane. Προηγούμενα μυθιστορήματά της είναι το *Where the line bleeds* και το *Salvage the bones*, που κέρδισε το Εθνικό Βραβείο Βιβλίου των ΗΠΑ το 2011.

Η μεταφράστρια του βιβλίου στα ελληνικά, **Ιωάννα Ηλιάδη**, απάντησε στις ερωτήσεις μας:

Μπορείτε να μας πείτε πώς αντιμετωπίσατε το βιβλίο εσείς η ίδια σαν αναγνώστρια;

Κάθε φορά που ξεκινώ μια καινούργια μετάφραση, ξέρω ότι ωστόσο φύγει το βιβλίο από τα χέρια μου θα το έχω διαβάσει τόσες φορές που θα το γνωρίζω πλέον σχεδόν από στήθους. Κι έτσι, δεν βιάζομαι· συχνά η πρώτη ανάγνωση ακολουθεί τον ρυθμό της δουλειάς μου, κάτι που με βοηθά να μεταφέρω στο κείμενο νωπή την πρώτη μου εντύπωση· ομολογώ, όμως, ότι με το «Τραγούδα, άταφο πουλί» δυσκολεύτηκα να συγκρατηθώ και να συμβαδίσω με την εξέλιξη της μετάφρασης, γιατί συνδέθηκα πολύ με τους χαρακτήρες και ήθελα να μάθω το τέλος της ιστορίας τους. Αργότερα, διαβάζοντάς το ξανά, συγκινήθηκα εντονότερα από την τρυφερότητα και την εγγενή καλοσύνη κάποιων προσώπων, και θύμωσα πιο βαθιά με τη σκληρότητα κάποιων άλλων. Αν και οι ήρωες του μυθιστορήματος της Γουόρντ δεν είναι οι σκλάβοι του αλλοτινού Νότου, δεν παύουν να κουβαλούν βαριές αλυσίδες, και δύσκολα ο αναγνώστης δεν θα ευχηθεί κάποιου είδους λύτρωση γι' αυτούς.

Μία σκηνή ή περιγραφή από το βιβλίο που σας εντυπωσίασε:

Με γοήτευσε ιδιαίτερα ο σχεδόν ανεπαίσθητος τρόπος με τον οποίο το περιβάλλον και τα στοιχεία συνθέτουν μια υγρή, σχεδόν αποπνικτική, ατμόσφαιρα που γίνεται καθρέφτης για τα συναισθήματα τα ανθρώπων. Επίσης, δεν μπορώ να μην αναφερθώ στη συγκλονιστική διήγηση του Πατερούλη, ενός παππού που έχει αναγκαστεί να γίνει πατέρας για τα εγγόνια του, και όχι μόνο, πληρώνοντας βαρύ τίμημα· οι αναμνήσεις του γεφυρώνουν σπαρακτικά το παρόν με το παρελθόν.

Ποιες ήταν (αν υπήρξαν) οι κυριότερες «δυσκολίες» που αντιμετωπίσατε στη μετάφραση;

Ίσως η πρώτη γνωριμία με τους χαρακτήρες και τις ιδιαιτερότητες στον τρόπο με τον οποίο εκφράζονταν. Το ξεκίνημα μιας καινούργιας μετάφρασης είναι πάντα απαιτητικό, καθώς πρέπει να προσαρμοστείς σ' ένα καινούργιο περιβάλλον, στο κλίμα και στη γλώσσα του, όταν μόλις έχεις φύγει από έναν εντελώς διαφορετικό λογοτεχνικό τόπο όπου ίσως κατοικούσες για μήνες. Σύντομα, όμως, το κείμενο αναπόφευκτα σε τραβάει μέσα του· νιώθεις πως ζεις πια στα περίχωρα του Μπουά Σοβάζ, μιας φανταστικής πολίχνης δίπλα στον Μισισιπή, και τότε οι όποιες δυσκολίες αντιμετωπίζονται ευκολότερα.

Είχε το βιβλίο κάποια συγκεκριμένη διάλεκτο του αμερικάνικου Νότου; Πώς την εκφράσατε στα ελληνικά;

Όχι, όχι κάποια διακριτή διάλεκτο, αλλά μάλλον τον αφτιασίδωτο λόγο των απλών ανθρώπων της υπαίθρου, ανθρώπων κοινωνικά αποκλεισμένων, που δεν κατάφεραν να αποκτήσουν μόρφωση. Αντί να μεταφέρω γραμματικά ή συντακτικά λάθη που θα αποκτούσαν δυσανάλογη βαρύτητα στη γλώσσα μας, προτίμησα να χρησιμοποιήσω προφορικούς τύπους των ρημάτων και το λεξιλόγιο που αισθάνθηκα ότι ταίριαζε περισσότερο στο περιβάλλον και στους χαρακτήρες.

Στο βιβλίο, κάθε κεφάλαιο το διηγείται ένα άλλο πρόσωπο της ιστορίας – και μάλιστα συχνά, μέσα στην κάθε διήγηση, παρεμβάλλει και μία άλλη διήγηση νέου προσώπου. Αυτό πώς το αντιμετωπίσατε σαν μεταφράστρια; Είχε διαφορετικές εκφορές λόγου το κάθε πρόσωπο;

Πράγματι η ιστορία ξετυλίγεται μέσα από εναλλασσόμενες διηγήσεις που ανοίγουν έτσι ώστε να ακουστούν με τη σειρά τους άλλες φωνές, με ιδιαίτερη αφηγηματική αξία. Σε ό,τι έχει να κάνει με τις διαφορές στον τόνο και στο ύφος, προσπάθησα να σεβαστώ όσο το δυνατόν περισσότερο το πρωτότυπο κείμενο· όταν οι διαφορετικές αποχρώσεις αποτυπώνονται στο χαρτί, οι ήρωες αποκτούν υπόσταση, και βρίσκεται κανείς στην ευχάριστη θέση κυριολεκτικά να τους ακούει.

Πιστεύετε ότι το πρόβλημα του ρατσισμού που θίγει το βιβλίο, μεταξύ άλλων, αφορά μόνο την αμερικάνικη κοινωνία;

Ασφαλώς όχι. Ο ρατσισμός ζει σε όλα τα κλίματα, και δυστυχώς αρκεί να κοιτάξουμε γύρω μας για το διαπιστώσουμε. Ο φυλετικός και κοινωνικός ρατσισμός που παρουσιάζεται στο «Τραγουδά, άταφο πουλί» δεν είναι ένα μακρινό φαινόμενο άλλων εποχών, αλλά μια εμπεδωμένη κατάσταση που εξακολουθεί να επιβάλλει σαφή και ασφικτικά όρια στη ζωή των ανθρώπων. Η Γουόρντ καταδεικνύει τη διαρκή ανάγκη να μιλάμε για όλα και να μην ξεχνάμε, γιατί, όπως συνειδητοποιούν οι ήρωές της, τα δεινά του σήμερα είναι μασκαρεμένα τα δεινά του χθες.

Το βιβλίο έχει και έντονα στοιχεία πνευματικότητας. Αυτά τα σημεία μέσα στο κείμενο είχαν κάτι το διαφορετικό σαν γραφή ή σαν σύνταξη;

Τα φαντάσματα του παρελθόντος, που κυκλοφορούν ανάμεσα στους ζωντανούς, και πότε πότε συνδιαλέγονται μαζί τους, είναι κι αυτά κεντρικοί χαρακτήρες του μυθιστορήματος και φωτίζουν με την παρουσία τους σημαντικές πτυχές της

ευρύτερης ιστορίας. Βρισκόμαστε, εξάλλου, στην πολιτεία του Μισισίπι, στον αμερικανικό Νότο, όπου κυριαρχούν η λατρεία των στοιχείων και της φύσης, τα φυλαχτά, τα ξόρκια, οι θεότητες της σαντεριά. Ο λόγος των νεκρών, όταν εκφέρεται, είναι ελαφρώς πιο ελλειπτικός, αλλά δεν διαφέρει παρά ανεπαίσθητα, ίσως επειδή η συγγραφέας επιθυμούσε, ή τουλάχιστον αυτή την αίσθηση έχω, το πέπλο που χωρίζει τους δύο κόσμους να είναι εξαιρετικά λεπτό, και συχνά διάτρητο.

Τι θα λέγατε σε κάποιον για να τον πείσετε να διαβάσει το «Τραγούδα, άταφο πουλί»;

Δεν ξέρω αν θα προσπαθούσα να πείσω κάποιον να διαβάσει οποιοδήποτε βιβλίο, γιατί ο χρόνος που αφιερώνουμε στην ανάγνωση είναι πολύ προσωπικός. Θα έλεγα, όμως, σε όποιον επιθυμεί να το διαβάσει, ότι το «Τραγούδα, άταφο πουλί» είναι ένα ασυνήθιστο βιβλίο που θα τον συγκινήσει βαθιά, γιατί διερευνά όλο το φάσμα των ανθρώπινων συναισθημάτων. Κι αν μιλάει για κάθε λογής σκληρότητα, μιλάει επίσης και για ό,τι πιο φωτεινό υπάρχει μέσα μας, για την εντιμότητα, την αγάπη, και την υπέρβαση του εαυτού.

Συνέχεια στη σελίδα του βιβλίου: <https://goo.gl/VVXGaa>